

***LIMBĂ LITERARĂ – LIMBĂ STANDARD:* O REVIZUIRE TERMINOLOGICĂ NECESARĂ**

INTRODUCERE

În lingvistica românească, *limbă literară* și *limbă standard* sunt termeni relativ vechi și frecvent întrebuințați. Având în vedere, în general, definițiile lor în lucrările de specialitate, cei doi termeni cunosc poziții aparent clare în științele limbii. Totuși, contextele în care sunt implicați – în probleme fie de lingvistică diacronică, fie de limbă contemporană – indică o anumită instabilitate a lor în terminologia românească de azi și, probabil, o tendință ce merită să fie analizată. Ne propunem, în acest articol, să urmărim în ce măsură termenul *limbă standard* e folosit ca sinonim pentru *limbă literară* sau, dimpotrivă, i se subordonează semantic și conceptual acestuia. În acest scop, vom face întâi un scurt istoric al utilizării celor doi termeni în lucrările lingviștilor români din trecut, iar apoi vom analiza situația concretă regăsită în textele de lingvistică scrise astăzi și în lucrările anexe (manuale și programe școlare). În final, vom face câteva observații și propuneri privind operarea cu cei doi termeni în lingvistica contemporană românească.

1. LIMBĂ LITERARĂ ȘI LIMBĂ STANDARD. SCURT ISTORIC

1.1. Termenul *limbă literară*, în accepțiunea ce îl distinge de *limba literaturii artistice*, apare deja la Ion Heliade Rădulescu, care „îl avea în vocabularul său curent” (uneori în varianta *limbă literală*) (Gheție 1997, p. 24; vezi și Gheție 1972, p. 93). Totuși, termenul se generalizează în lingvistica românească abia începând din anii '50, probabil sub influența lingvisticii sovietice, în care problema limbii literare devenise tema principală de cercetare (Schoenenberger 2004). Articolele lui Boris Cazacu (1953) și Iorgu Iordan (1954a, 1954b) despre limba literară folosesc și citează aproape exclusiv autori sovietici.

Chiar trecând peste perioada de început a observațiilor empirice și a teoretizărilor de natură filologică și lingvistică, **termenul** *limbă literară* a pus, destul de multă vreme, probleme și a dus la neclarități în ce privește **conceptul** de *limbă literară*, confundat deseori cu *limba literaturii*, așa cum se vede în următoarele citate, aranjate cronologic:

După altă concepție, răspândită mai cu seamă printre scriitori și printre cercetătorii literaturii propriu-zise, „limbă literară” înseamnă *limba operelor literare* cu conținut artistic (sau beletristic). [...] Este evident că o astfel de interpretare trebuie respinsă ca profund greșită. (Iordan 1954a, p. 155, s.n.);

...studiile de limbă literară, așa cum se practică astăzi la noi, sunt defectuoase [...]. [...] atât de mulți tineri lingviști se ocupă astăzi cu studiul așa-numitei limbi literare,

adică, în fapt, cu *limba scriitorilor*, iar dacă acest studiu ar fi bine condus, ar da, de fapt, lucrări de critică literară, nu de lingvistică (Graur 1956, p. 4, s.n.);

Este drept că, în ultimul timp, s-a ajuns la un anumit consens, „limba literară” nemaifiind identificată cu *limba operelor artistice*. (Rosetti, Cazacu, Onu 1971, p. 22, s.n.);

...atâta vreme cât limba literară nu era definită precis, nu se știa, măcar, dacă ea trebuie să intre în preocupările lingvistului ori în cele ale *istoricului literar*” (Istrate 1981, p. 7, s.n.);

O primă distincție ce trebuia făcută era delimitarea sferei de limbă literară de aceea a *limbii artistice*. (Munteanu, Țăra 1983, p. 15, s.n.);

Vreme îndelungată noțiunea de limbă literară a fost identificată cu noțiunea de *limbă a literaturii artistice*. E vorba, cum se observă, de o accepție restrictivă (în fond, pseudoetimologică) acordată noțiunii de care ne ocupăm. (Gheție 1997, p. 23, s.n.).

1.2. Așadar, de la început (și pentru mult timp) a fost nevoie de clarificări, de definiții negative – limba literară **nu e** același lucru cu limba literaturii¹, deși primul sens din dicționare al termenului *literar* **este** „care aparține literaturii, care se referă la literatură” (DEX 2009 s.v., MDA s.v.). Inclusiv DOOM₂ (s.v.) glosează termenul *literar* exclusiv prin „care aparține literaturii”, și abia DOOM₃ (s.v.) adaugă: „cu o formă corectă”.

Termenul *limbă standard* este și el mai vechi decât ar putea părea. Una dintre primele sale utilizări și definiții în limba română i se datorează lui Emanuel Vasiliu, care vorbește de *română-standard* (sic), „acel aspect al limbii [...] care poate fi definit ca *română literară folosită în mod curent* (adică în împrejurări *neoficiale*) de un vorbitor instruit” (Vasiliu 1965, p. 19, s.n.); cu alte cuvinte, limba standard este o variantă **subsumată** limbii literare. Doi ani mai târziu, o definiție similară, dar mai dezvoltată, apare la Ion Coteanu, pentru care limbajul literar mediu sau standard este

„*forma curentă a limbii literare*, totalitatea elementelor lingvistice culte, nediferențiate în funcție de condițiile impuse exprimării de organizarea artistică a mesajului sau de regulile existente în limbajele tehnică științifice. Limbajul literar standard reprezintă deci vorbirea și scrierea cultă *nespecializată*.” (Coteanu 1967, p. 215, s.n.).

Aceeași înțelegere a termenului *limbă* (sau *limbaj*) *standard* apare mai târziu la Paula Diaconescu (1974, p. 236): „*gradul zero (neutru) de exprimare stilistică* se identifică cu norma standard (vorbire curentă) din care se exclude însă orice variație stilistică a ei” (s.a.), la Ion Gheție (1982, p. 22): „limba (sau limbajul) standard este limba literară curentă, lipsită de o variație stilistică precisă”, la Angela Bidu-Vrâncănu (1990, p. 284), care vorbește despre „migrația” spre limbajul literar standard a termenilor tehnico-științifici, sau la Marina Ciolac (1996, p. 53), care consideră că

¹ Auty (1978, p. 193) observă aceeași ambiguitate a termenului *limbă literară* în câteva limbi slave și presupune că acesta e motivul pentru care unii cercetători au abandonat termenul, înlocuindu-l cu *limbă standard*.

„varianta S[tandard] ar putea fi definită drept o varietate a limbii comune destinată (conform normei sociolingvistice) domeniilor și contextelor de comunicare formale și ale cărei elemente sunt caracterizate concomitent prin trăsăturile: [+ sincronic], [+ supradialectal], [+ cultivat] (deci: [- familiar], [- popular], [- argotic], [- specializat], [- livresc], [+/- sonorizat])”.

Aceste distincții apar și în dicționarele specializate, cum sunt cel al lui Gheorghe Constantinescu-Dobridor (1998) sau glosarul din DOOM₃, care doar înregistrează și preiau definițiile și distincțiile mai vechi din literatura de specialitate și au deci intrări separate pentru cei doi termeni. Dacă în dicționarul lui Constantinescu-Dobridor se menționează totuși că termenul *limbă standard* „adeseori este folosit[t] ca sinonim al limbii literare” (Constantinescu-Dobridor 1998, p. 204), în glosarul din DOOM₃ distincția dintre cei doi termeni este explicită: limba literară e „varianta de cultură, cea mai îngrijită, a limbii unei comunități, codificată prin norme supradialectale unice și consolidată în special prin scris” (DOOM₃ 2021, p. 27), în timp ce limba standard e definită ca „variantă a limbii care reunește elemente folosite de toți vorbitorii în condiții obișnuite și care nu sunt marcate de afectivitate sau de specializări profesionale” (DOOM₃ 2021, p. 30).

1.3. Cu toate acestea, începând din aceeași perioadă (anii '60), în lucrările lingviștilor români termenul *limbă standard* este folosit uneori și ca **sinonim** pentru *limbă literară*, lucru pe care Ion Gheție îl observă și îl critică în 1982, când afirmă că *limba* (sau *limbajul*) *standard* este un „concept relativ recent introdus în lingvistica românească și pe care unii îl confundă, în mod nejustificat, cu acela de limbă literară” (Gheție 1982, p. 22). O simplă căutare a cuvântului *standard* în revista „Studii și cercetări lingvistice” (folosind baza de date *Digiteca Arcanum*) arată că termenul este folosit deja în 1965, în două articole scrise de Valeria Guțu-Romalo (1965a, 1965b), în locuții precum „limbajul standard” (1965a, p. 104; 1965b, p. 222), „limba română contemporană standard” (1965b, p. 223), „vorbirea standard” (1965b, p. 224). Într-un articol din 1966, Boris Cazacu folosește termenul *standard* ca sinonim pentru *literar*, lucru evident din glosarea alternativă a celor doi termeni unul prin celălalt: „un aspect specific al raporturilor actuale dintre româna *literară* (*standard*) și dialectele locale” (Cazacu 1966, p. 13, s.n.), dar „existența unei forme de comunicare care se situează între aspectul *standard* (*literar*) și aspectul regional al limbii” (Cazacu 1966, p. 17, s.n.). De asemenea, în 1967, fără a explica sintagma *limbă standard*, Paul Lăzărescu o folosește într-o manieră care sugerează suprapunerea conceptuală în ce privește *limba standard* și *limba literară*: „Din aceste situații apare evident rolul preponderent al limbii standard, care tinde să elimine datorită prestigiului ei variantele locale.” (Lăzărescu 1967, p. 200). Adrian Turculeț utilizează și el termenul *limbă standard* în mai multe rânduri: în 1982, fără a-l comenta în vreun fel (Turculeț 1982), apoi în 1993, definindu-l „ca varietatea supraregională a unei limbi, codificată prin norme care fixează uzul scris și oral considerat «corect»” (Turculeț 1993, p. 179), arătând și grafic suprapunerea semantică pe care o înțelege între *standard* și *literar*: „*limbă literară/standard*” (Turculeț 1993, p. 193, 194). Ulterior, în 2018 afirmă că în

lingvistica românească s-a impus pentru limba de cultură supraregională termenul *limbă literară*, dar el însuși pare să prefere termenul *limbă standard*, căruia îi subliniază caracterul de produs al standardizării: limba standard este

„stadiul din dezvoltarea unei limbi literare în care se stabilesc, cel puțin în cea mai mare parte, normele limbii supraregionale unitare, în lucrări normative obligatorii, iar respectarea lor este susținută prin existența unor instituții și mijloace culturale corespunzătoare” (Turculeț 2018, p. 119).

1.4. Trebuie să menționăm în treacăt că într-o direcție total diferită de cele de mai sus merge Flora Șuteu (1974), pentru care limba standard este o „variantă care cuprinde formele de exprimare ale uzului lingvistic *spontan, necontrolat*” (Șuteu 1974, p. 268) și care acceptă existența atât a unui limbaj literar standard, cât și a unui limbaj popular standard (Șuteu 1974, p. 269).

2. LIMBĂ LITERARĂ ȘI LIMBĂ STANDARD. O ANALIZĂ A TEXTELOR CONTEMPORANE

2.1. Această analiză – nu exhaustivă, dar cu siguranță reprezentativă – a surselor mai vechi relevă cu claritate două fapte: a) că în tratatele și manualele de istorie a limbii române literare se folosește aproape exclusiv termenul *limbă literară* și b) că termenul *limbă standard* se folosește fie ca sinonim (uneori implicit) pentru *limbă literară* (Guțu-Romalo 1965; Cazacu 1966; Lăzărescu 1967; Turculeț 1982, 1993, 2018; Constantinescu-Dobridor 1993²), fie cu alt sens, adică ‘varietate subsumată limbii literare’ (Vasiliu 1965; Coteanu 1967; Diaconescu 1974; Gheție 1982; Bidu-Vrănceanu 1990; Ciolac 1996; DOOM₃).

Ne propunem în continuare să urmărim care este situația concretă în textele de lingvistică scrise astăzi, care doar folosesc termenul *limbă standard*, fără să-și fi propus și o analiză teoretică a conceptului. Se păstrează sau nu ambiguitatea terminologică întâlnită în textele mai vechi? Pentru a obține o imagine cât mai cuprinzătoare a situației actuale, am folosit motorul de căutare *Google* pentru a căuta colocații precum *limbă standard*, *varietate standard*, *norme standard*, *registru standard*, *uz standard*, oprindu-ne însă doar asupra lucrărilor de lingvistică și a instrumentelor didactice (manuale și programe școlare). Din evaluarea ocurențelor se observă cu claritate aceleași două situații neconvergente discutate în analiza surselor mai vechi.

2.1.1. Se constată așadar, în primul rând, **tendința de a folosi în paralel termenii, ca sinonimi**, cu preferință pentru *limbă standard*, posibil și sub influența mult mai mare a lecturilor din limba engleză. De exemplu, în Pană Dindelegan *et al.* (2019), termenul *standard* (în colocație mai ales cu *limbă*, dar și cu *forme* sau

² Căutarea în baza de date *Digiteca Arcanum* demonstrează că, cel puțin în revista „Studii și cercetări lingvistice”, termenul este folosit ca sinonim pentru *limbă literară* și de alți lingviști, precum Maria Iliescu, Magdalena Popescu-Marin, Marina Rădulescu, Marius Sala, Victor Vascenco, Ioana Vintilă-Rădulescu etc.

ortografie) apare de peste 50 de ori, în timp ce termenul *literar* (în colocație cu *limbă*, *normă* etc.) apare de mai puțin de 15 ori³. La fel se întâmplă și în Bălășoiu *et al.* (2021), volum care cuprinde și articole rezultate în urma atelierului *Standardizare și uz: o abordare comparativă*: termenul *standard* are aproximativ 20 de ocurențe în diverse colocații, iar termenul *literar* apare în aproximativ 15. Volumul cuprinde însă și o definiție a limbii standard, din care reiese cu claritate identitatea semantică dintre *limbă standard* și *limbă literară*, cel puțin pentru autoarea respectivului articol:

„Limba standard, achiziționată prin educație, este varietatea cea mai răspândită și de prestigiu a unui idiom, este obligatorie în sfera de comunicare publică și instituțională și este opțională în sfera privată de comunicare” (Ștefănescu 2021, p. 451).

Sinonimia apare inclusiv în uzul lingvistic al autoarelor DOOM₃, care, așa cum am arătat în secțiunea anterioară, fac distincție în glosar între conținutul celor două expresii. În *Studiul introductiv* se folosesc ambii termeni, cu preferință clară, din punct de vedere statistic, pentru *literar* (-ă), dar se vorbește despre elemente care aparțin sau nu *limbii standard actuale* (sau, în alte părți, *limbii literare actuale*), despre faptul că perfectul simplu este mai puțin folosit în *limba standard actuală*, despre cum se formează *viitorul standard* sau cum se pronunță un anumit grafem în *spaniola standard*. Nu ni se pare, cu alte cuvinte, că autoarele ar face aceeași distincție clară în uz pe care o făcuseră în definițiile din glosar.

Această situație se întâlnește și în cazul programelor școlare pentru limba și literatura română (clasele V–VIII) (în programele de liceu, ocurențele sunt prea puține pentru a putea trage o concluzie). Faptul că autorii programelor pun semnul egalității între sensurile celor doi termeni rezultă cu claritate dintr-o secvență precum aceasta:

„În gimnaziu, învățarea corectă și dirijată a *normei limbii române literare* exercită un rol reglator asupra corectitudinii exprimării, raportând la *norma limbii române standard* achizițiile lingvistice ale elevilor din perioada anterioară de școlaritate” (Programa școlară LLR, V–VIII 2017, p. 2, s.n.),

în care cei doi termeni sunt folosiți în aceeași colocație în succesiune aproape imediată. De asemenea, în programele distincte pentru cele patru clase gimnaziale se folosește, în același context și sub același punct, de trei ori sintagma *limbă română standard* și o singură dată sintagma *limbă română literară*:

Utilizarea achizițiilor sintactice și morfologice de bază ale *limbii române standard* pentru înțelegerea și exprimarea corectă a intențiilor comunicative (Programa școlară LLR, V–VIII 2017, p. 6, clasa a V-a, s.n.);

Utilizarea structurilor sintactice și morfologice de bază ale *limbii române standard* pentru înțelegerea și exprimarea corectă și precisă a intențiilor comunicative (Programa școlară LLR, V–VIII 2017, p. 11, clasa a VI-a, s.n.);

³ Nu am luat în considerare titlurile din bibliografia articolelor, ci doar utilizările reale ale termenilor.

Folosirea structurilor morfosintactice ale *limbii române standard* pentru înțelegerea și exprimarea clară și precisă a intențiilor comunicative complexe (Programa școlară LLR, V–VIII 2017, p. 16, clasa a VII-a, s.n.);

Folosirea achizițiilor privind structuri morfosintactice complexe ale *limbii române literare*, pentru înțelegere corectă și exprimare nuanțată a intențiilor comunicative (Programa școlară LLR, V–VIII 2017, p. 21, clasa a VIII-a, s.n.).

2.1.2. În al doilea rând, se constată **încălnația de a folosi termenul *standard* cu un sens subordonat ‘limbii literare’**. Nu se dau explicații contextuale, ca și cum acest sens subordonat, care într-adevăr apare în lucrările teoretice mai vechi și în dicționare, ar fi general cunoscut și singurul existent. Cel mai frecvent acest lucru se observă în cazul colocațiilor *registru standard* și *uz standard*, care se întâlnesc și la lingviști, și în programele și manualele școlare; vezi, de exemplu, un articol publicat în „Dilema veche” de Rodica Zafiu (în care autoarea folosește în același timp și structura *normele limbii standard*):

„Scrișul rapid practicat în mediul online, caracterizat de puternice influențe ale oralității și cu destulă indiferență față de **normele limbii standard**, a adus în fața noastră forme pe care nu le întâlneam în textele tipărite. În caietele de notițe ale unor elevi și în scrisorile private ale unor persoane mai puțin cultivate se putea desigur găsi de multă vreme o formă ca *umpic* (în locul **formeii scrise standard un pic**) (...). (...) Discuțiile despre forma *umpic* conțin (...) și explicații cât se poate de corecte, care fac distincțiile necesare între convențiile scrisului și oralitate, între **registru standard** și cel colocvial, între foneme și sunete. (...) Locuțiunea cu rol de cuantificare și atenuare *un pic* aparține registrului colocvial, intrând în serie cu *puțin* ([registru] **standard**), *nițel* (familiar sau regional, mai frecvent în Muntenia și Transilvania), *oleacă* (regional, specific Moldovei) și *o țără* (caracteristic Transilvaniei și Banatului)” (Zafiu 2022, s.n.)

sau programa examenului de bacalaureat la limba și literatura română, în care apar, în același paragraf, *registru standard*, *limbaj standard* și *limbaj literar*:

„Nivelul stilistico-textual

– **registre stilistice** (**standard**, colocvial, specializat etc.) adecvate situației de comunicare [...]

– **limbaj standard, limbaj literar**, limbaj colocvial, limbaj popular, limbaj regional, limbaj arhaic; argou, jargon” (Programa de examen, Bacalaureat 2022, p. 12, s.n.).

3. LIMBĂ LITERARĂ ȘI LIMBĂ STANDARD ASTĂZI. DISCUȚII ȘI PROPUNERI

3.1. Așadar, în uzul concret actual din textele lingviștilor, din manuale și programe, sunt prezente două realități: 1) *standard* = *literar* (cel mai frecvent) și 2) *standard* ≠ *literar* (uneori inclusiv în texte în care *standard* = *literar*). O astfel de inconsecvență terminologică poate crea confuzii (poate nu atât lingviștilor, cât mai ales publicului larg, care citește articole de popularizare lingvistică și folosește

programele școlare și manualele) și tocmai de aceea trebuie discutată și, pe cât posibil, îndepărtată.

3.2. Analiza de mai sus demonstrează fără putință de tăgadă că pentru majoritatea lingviștilor români contemporani nu mai există diferențe semantice între *standard* și *literar*, în colocații cu *limbă*, *normă*, când se are în vedere descrierea actuală a limbii. Nu s-a formulat încă o justificare a acestei utilizări sinonimice, dar ea poate veni dintr-o direcție caracterizată de niveluri diferite de profunzime și importanță. În primul rând, receptivă la demersurile sistematice din lingvistica generală internațională, înțelegerea actuală a fenomenelor subliniază statutul acestui aspect al limbii ca produs al unui proces conștient, programatic și ideologic de selectare, de codificare etc. a normei, opus variației: la capătul unui efort de *standardizare* (engl. *standardization*), limba creată este *limbă standard* (engl. *standard language*). Terminologia originară și deja internațională i se impune, probabil inconștient, cititorului – aflat apoi în ipostaza de cercetător într-o limbă care poate fi alta decât cea engleză, dar care este supusă acelorași mecanisme generatoare de noutate, în sens larg – prin forța prestigiului și a calității demersurilor științifice respective. În al doilea rând, este posibil să se simtă presiunea unei alinieri la codul lingvistic cu care se operează în cercetarea internațională din acest moment, mediată tocmai de limba engleză; este clar că în lingvistica românească centrul de documentare științifică s-a deplasat, în timp, dinspre lingvistica sovietică și franceză către lingvistica anglo-saxonă și dinspre limbile rusă și franceză spre limba engleză. Concedem faptul că avem de-a face cu un argument superficial, dar el are totuși putere prin prisma costului de energie în comunicare: în fața nevoii cercetătorilor de a-și modula tot mai frecvent exprimarea după așteptările, înțelesul și uzul internaționale definite de engleză, se conturează în primul rând în plan mental, apoi la nivelul uzului în lingvistica internă românească soluția eliminării etapei „traducerii” engl. *standard* prin rom. *literar(ă)* – echivalent care, prin distanța formală față de termenul englez, este mai greu de găsit în comparație cu rom. *standard*. Nuanța semantică ce le diferențiază la un moment dat, lucru vizibil în cercetările mai vechi, este sacrificată în favoarea pragmatismului.

Utilizarea termenului *standard* ca sinonim pentru mai vechiul *literar* – de care totuși, așa cum am arătat în secțiunea 1.3., nu este responsabil doar modelul internațional actual – se reflectă și în cazul unui termen adiacent, anume *non-standard*: conform definiției mai detaliate formulate de Marina Ciolac (1996, p. 53), varianta *standard* se caracterizează prin trăsăturile [- familiar], [- popular], [- argotic], [- specializat], [- livresc], ceea ce înseamnă că *varianta non-standard* are, pe de o parte, trăsăturile [+ familiar], [+ popular], [+ argotic], dar, pe de altă parte, și [+ specializat], [+ livresc]; în fapt însă (și în acord cu sinonimia *literar – standard*), când se vorbește despre elemente *non-standard* se are în vedere doar primul grup de seme.

3.3. Toate aceste lucruri, deloc obscure observatorului, pot sugera necesitatea unei reevaluări în privința tratamentului de care termenii *limbă literară* și *limbă*

standard se bucură în dicționare. Mai este nevoie de crearea unor intrări lexicografice separate pentru aceștia? Probabil că cel mai puternic argument în favoarea răspunsului afirmativ vine din perspectiva diacronică asupra problemelor limbii.

3.3.1. Termenul *literar* nu poate fi înlocuit cu *standard* în problemele ce țin de epoca veche a exprimării culte în limba română, pentru că cel de-al doilea termen nu permite desfășurarea unei viziuni integratoare asupra proceselor istorice, culturale și lingvistice (Gafton 2012; Gafton, Chirilă 2015) care au avut drept finalitate apariția unui aspect al limbii distinct de cel natural, popular. Nu putem vorbi de *limbă standard(izată)* înainte de a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Mai mult, pentru Jürgen Erfurt, limba literară și limba standard sunt „două faze succesive” (Erfurt 2002, p. 24). Cu aceeași distincție se operează în și pentru alte limbi care au parcurs istorii asemănătoare cu cea a românei. De exemplu, pentru limba sârbă, Šipka (1988, p. 254) observă că diversele variante lingvistice în care s-au scris texte în perioada „pre-standard” (adică, pentru limba sârbă, până în primele decenii ale sec. XIX) (srb. *srpskoslovenski*, *ruskoslovenski*, *slavenoserbski*) au funcția de limbă literară în epocile respective ale dezvoltării culturii sârbe. Niciuna dintre ele însă nu poate fi numită limbă standard, deoarece nu a fost supusă procesului de standardizare și nu a avut o normă explicită. Katičić consideră și el că în lingvistica croată e nevoie de ambii termeni, *limbă literară* (cr. *književni jezik*) și *limbă standard* (cr. *standardni jezik*), pentru că limba standard e întotdeauna limbă literară, în schimb nu orice limbă literară e limbă standard (Katičić 2009, p. 51). La fel, pentru limba rusă, Mengel (1998, p. 124) argumentează utilizarea termenului *limbă standard* (germ. *Standardsprache*) pentru etapa actuală de dezvoltare controlată a limbii, după epoci în care utilizarea limbii le impune specialiștilor o terminologie riguros diferențiată: *limbă de cultură* (germ. *Kultursprache*), *limbă a cancelariei* (germ. *Kanzleisprache*), *limbă a literaturii* (germ. *Literatursprache*), *limbă scrisă* (germ. *Schriftsprache*).

Așadar, urmând această linie argumentativă, cei doi termeni ar apărea în dicționare cu definiții care să îi individualizeze strict *din perspectiva cronologiei și a mecanismelor active în dezvoltarea aspectului cult* al românei.

3.3.2. Nu în altă privință totuși, deoarece selecția de forme lingvistice practică în epoca veche (din bazele dialectale și din limbile-sursă ale traducerilor etc.) și selecția de forme lingvistice operată în epoca modernă sunt acțiuni care nu se diferențiază în esența lor: în ambele situații este vorba de un efort indubitabil conștientizat, deși cu anvergură și finalitate diferite, orientat spre crearea unui cod diferit de ceea ce exista până în momentul respectiv ca instrument de comunicare. Facem observația că, din acest ultim considerent, dacă se acceptă termenul *limbă literară* pentru a descrie o realitate lingvistică din epoca veche, al cărei element crucial este o normă cultă (ca normă supradialectală regională), atunci același termen este îndreptățit să descrie o realitate lingvistică ce nu este altceva decât stadiul actual, și în continuare supus evoluției, al efortului inițiat demult, având același element crucial, adică o normă cultă (ca normă supradialectală unică). Totuși, utiliza-

rea termenului *limbă standard* asigură trimiterea implicită la mecanismele implicate în procesul de standardizare a unei limbi (pentru cele mai cunoscute modele de standardizare, vezi Haugen 1966; Milroy, Milroy 2012; Ayres-Bennett 2021).

3.3.3. Așadar, nu propunem eliminarea termenului *limbă literară* (sau a celor afini – *formă literară*, *normă literară* etc.) și nici înlocuirea sa cu termenul *limbă standard*; cei doi termeni pot coexista în continuare, cu nuanțele discutate mai sus. Propunem însă două lucruri: 1. acceptarea evidenței că, în lingvistica românească scrisă azi, termenul *standard* este sinonim cu *literar* în chestiuni ce țin de stadiul actual de dezvoltare a limbii române și consemnarea acestui fapt în dicționare; și 2. o mai mare atenție, în textele scrise pentru nespecialiști, pentru constanță, pentru a evita contradicțiile și confuziile.

ABREVIERI BIBLIOGRAFICE

- Auty 1978 = Robert Auty, *Literary Language and Literary Dialect in Medieval and Early Modern Slavonic Literatures*, în „The Slavonic and East European Review”, vol. 56, no. 2, p. 192–201.
- Ayres-Bennett 2021 = Wendy Ayres-Bennett, *Modelling Language Standardization*, în Wendy Ayres-Bennett, John Bellamy (ed.), *The Cambridge Handbook of Language Standardization*, Cambridge University Press, 2021, p. 27–64.
- Bălășoiu et al. 2021 = Cezar Bălășoiu, Carmen Mîrzea Vasile, Isabela Nedelcu (editori), *Limba română – modernitate și continuitate în cercetarea lingvistică*, București, Editura Universității din București, 2021.
- Bidu-Vrâncanu 1990 = Angela Bidu-Vrâncanu, *Relațiile dintre limbajele tehnico-științifice și limbajul literar standard*, în LL, 1990, nr. 3–4, p. 277–284.
- Cazacu 1953 = Boris Cazacu, *Unele probleme ale studierii limbii literare în lumina ultimelor lucrări ale lingviștilor sovietici*, în LR, II, 1953, nr. 4, p. 47–56.
- Cazacu 1966 = B. Cazacu, *Despre noțiunea de „interdialect”*, în SCL, XVIII, 1966, nr. 1, p. 13–18.
- Ciolac 1996 = Marina Ciolac, *Despre sociolectul unor categorii de intelectuali: registrul formal oral și varianta standard a limbii*, în FD, XV, 1996, p. 43–55.
- Constantinescu-Dobridor 1998 = Gh. Constantinescu-Dobridor, *Dicționar de termeni lingvistici*, București, Teora, 1998.
- Coteanu 1967 = Ion Coteanu, *Structura stilistică a limbii*, în *Elemente de lingvistică structurală*, București, Editura Științifică, 1967, p. 211–221.
- DEX 2009 = *Dicționarul explicativ al limbii române* (ediția a II-a revăzută și adăugită), București, Editura Univers Enciclopedic Gold, 2009.
- Diaconescu 1974 = Paula Diaconescu, *Structura stilistică a limbii. Stilurile funcționale ale limbii române literare moderne*, în SCL, XXVI, 1974, nr. 3, p. 229–242.
- Digiteca Arcanum: <https://adt.arcanum.com/ro/> (data accesării: 19.01.2024).
- DOOM₂ 2005 = *Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române*. Ediția a II-a revăzută și adăugită. Coordonatoare: Ioana Vintilă-Rădulescu, București, Editura Academiei Române, 2005.
- DOOM₃ 2021 = *Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române*. Ediția a III-a revăzută și adăugită. Coordonatoare: Ioana Vintilă-Rădulescu, București, Editura Academiei Române, 2021.
- Erfurt 2002 = Jürgen Erfurt, *Dimensiunile sociolingvistice ale limbii române vorbite*, în Klaus Bochmann, Vasile Dumbravă (ed.), *Limba română vorbită în Moldova istorică*, volumul I, Leipziger Universitätsverlag, 2002, p. 15–36.
- FD = „Fonetica și dialectologie”, anul I, București, 1958 și urm.

- Gafton 2012 = Alexandru Gafton, *De la traducere la norma literară. Contribuția traducerii textului biblic la constituirea vechii române literare*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2012.
- Gafton, Chirilă 2015 = Alexandru Gafton, Adina Chirilă, *Principiul diacronic în edificarea normei literare*, în „Analele științifice ale Universității «Alexandru Ioan Cuza» din Iași”, Secțiunea III Lingvistică, LXI, 2015, p. 81–108.
- Gheție 1972 = Ion Gheție, *Ion Heliade Rădulescu și unificarea limbii române literare*, în LR, XXI, 1972, nr. 2, p. 91–102.
- Gheție 1982 = Ion Gheție, *Introducere în studiul limbii române literare*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1982.
- Gheție 1997 = Ion Gheție (coordonator), *Istoria limbii române literare. Epoca veche (1532–1780)*, București, Editura Academiei Române, 1997.
- Graur 1956 = Al. Graur, *Cum se studiază limba literară*, în „Contemporanul”, 1956, nr. 48/530, p. 1, 4.
- Guțu-Romalo 1965a = Valeria Guțu-Romalo, *Descriere structurală a verbului românesc (IV)*, în SCL, XVI, 1965, nr. 1, p. 103–115.
- Guțu-Romalo 1965b = Valeria Guțu-Romalo, *Descriere structurală a verbului românesc (V)*, în SCL, XVI, 1965, nr. 2, p. 209–232.
- Haugen 1966 = Einar Haugen, *Dialect, Language, Nation*, în „American Anthropologist”, vol. 68, nr. 4, 1966, p. 922–935.
- Iordan 1954a = Iorgu Iordan, *Despre „limba literară”*, în SCL, V, 1954, nr. 1–2, p. 151–163.
- Iordan 1954b = Iorgu Iordan, *Limba literară (Privire generală)*, în LR, III, 1954, nr. 6, p. 52–77.
- Istrate 1981 = G. Istrate, *Originea limbii române literare*, Iași, Junimea, 1981.
- Katičić 2009 = Radoslav Katičić, *O standardnom i književnom jeziku*, în „Jezik: časopis za kulturu hrvatskoga književnog jezika”, vol. 56, nr. 2, 2009, p. 50–53.
- Lăzărescu 1967 = Paul Lăzărescu, *În legătură cu raporturile dintre limba standard și graiurile locale (pe baza datelor ALR, I și NALR, I, Oltenia)*, în SCL, XVIII, 1967, nr. 2, p. 187–201.
- LL = „Limbă și literatură”, București, anul I, 1955 și urm.
- LR = „Limba română”, București, anul I, 1952 și urm.
- MDA = *Micul dicționar academic*, ediția a II-a, București, Editura Univers Enciclopedic, 2010.
- Mengel 1998 = Svetlana Mengel, *Literatursprache – Standardsprache – Schriftsprache. Zur Klärung der Terminologie (am Beispiel der Geschichte der russischen Sprache)*, în Svetlana Mengel, Angela Richter (ed.), *Die russische Literatursprache des 18.–20. Jahrhunderts*, Halle-Wittenberg, 1998, p. 115–127.
- Milroy 2012 = James Milroy, Leslie Milroy, *Authority in Language: Investigating Standard English*, London, Routledge, 2012.
- Munteanu, Țăra 1983 = Ștefan Munteanu, Vasile D. Țăra, *Istoria limbii române literare. Privire generală*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1983.
- Pănă Dindelegan et al. 2019 = Gabriela Pănă Dindelegan, Adnana Boioc Apintei, Blanca Croitor, *Variație diacronică și diatopică: note gramaticale*, București, Editura Universității din București, 2019.
- Programa școlară LLR, V–VIII 2017 = Programa școlară pentru disciplina *Limba și literatura română*. Clasele a V-a–a VIII-a, București, 2017, la: https://www.isjbrasov.ro/images/Inspectori/Limba_Romana/Programa_de_gimnaziu_pentru_lb_si_lit_romana.pdf (data accesării: 19.01.2024)
- Programa de examen, Bacalaureat 2022 = Programa de examen pentru disciplina *Limba și literatura română*. Anexa nr. 2 la Ordinul Ministrului Educației nr. 3237/05.02.2021 privind aprobarea programelor pentru Evaluarea Națională pentru absolvenții clasei a VIII-a și pentru probele scrise ale examenului național de bacalaureat, în anul școlar 2020–2021, la: <https://cdn.edupedu.ro/wp-content/uploads/2022/01/programa-Limba-Romana-Bac-2022.pdf> (data accesării: 19.01.2024)
- Rosetti, Cazacu, Onu 1971 = Al. Rosetti, B. Cazacu, Liviu Onu, L., *Istoria limbii române literare. Vol. I, De la origini până la începutul secolului al XIX-lea*, București, Minerva, 1971.

- Schoenenberger 2004 = Margarita Schoenenberger, *Une sociolinguistique prescriptive: la théorie des langues "littéraires" dans la linguistique soviétique des années 60–90*, în „Langage et société”, 2004, 110, p. 25–51.
- SCL = „Studii și cercetări lingvistice”, anul I, București, 1950 și urm.
- Šipka 1998 = Милан Шипка, *Књижевни и/или стандардни језик (прилог појмовно-термиолошки разграничењу*, în „Наш језик”, XXXII, 1998, 3–4, p. 250–258.
- Ștefănescu 2021 = Ariadna Ștefănescu, *Abordarea variației românei standard din Republica Moldova prin investigarea limbajului mediat de calculator*, în Cezar Bălăsoiu, Carmen Mîrzea Vasile, Isabela Nedelcu (ed.), *Limba română – modernitate și continuitate în cercetarea lingvistică*, București, Editura Universității din București, 2021, p. 449–462.
- Șuteu 1974 = Flora Șuteu, *Varianta standard în ierarhia stilistică a limbii*, în LR, XXIII, 1974, nr. 4, p. 267–272.
- Turculeț 1982 = Adrian Turculeț, *Trăsăturile distinctive ale fonemelor limbii române standard*, în LR, XXXI, 1982, nr. 6, p. 496–503.
- Turculeț 1993 = Adrian Turculeț, *Variantele regionale ale românei standard*, în FD, XII, 1993, p. 179–198.
- Turculeț 2018 = Adrian Turculeț, *Introducere în fonetica generală și românească*, Iași, Casa Editorială „Demiurg”, 2018.
- Vasiliu 1965 = Em. Vasiliu, *Fonologia limbii române*, București, Editura Științifică, 1965.
- Zafiu 2022 = Rodica Zafiu, „Umpic”, în „Dilema veche”, 2022, nr. 963, la: <https://dilemaveche.ro/sectiune/editoriale-si-opinii/pe-ce-lume-traim/umpic-2206704.html> (data accesării: 19.01.2024)

„LITERARY LANGUAGE” – „STANDARD LANGUAGE”.
A NECESSARY TERMINOLOGICAL REVISION IN ROMANIAN
(Abstract)

The purpose of this paper is to analyse two linguistic terms, *limbă literară* (literary language) and *limbă standard* (standard language), which illustrate a particular type of terminological instability in Romanian linguistics: throughout times, they have been used either in a hyponymy/hypernymy relation, or in an equivalence one. We first provide a short history of the usage of the two terms from the '50s onwards, and then we concentrate on the situation encountered today in linguistic papers, but also in school curricula and textbooks. As a result of our analysis, we advocate for a terminological revision of the two terms: while *limbă literară* is the only appropriate term for Old Romanian (early 16th – late 18th centuries), *limbă standard* is now used (and has been for a while) as its synonym, highlighting the standardization process that Romanian has undergone (starting from the 19th century), and should be registered as such in dictionaries.

Cuvinte-cheie: *limbă literară, limbă standard, terminologie lingvistică, dicționar, limba română.*
Keywords: „literary language”, „standard language”, *linguistic terminology, dictionary, Romanian.*

Monica Huțanu
Universitatea din Belgrad/Universitatea de
Vest din Timișoara/Institutul Limbii Române
Studentski trg 3, 11000, Belgrad
monica.hutanu@fil.bg.ac.rs

Adina Chirilă
Universitatea de Vest din Timișoara
Bd. Vasile Pârvan nr. 4, 419,
300223, Timișoara
adina.chirila@e-uvt.ro